

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	--	---

Hol van az ok?

I.

Nagyon szomorú, csüggesztő látványt nyújt a magyarországi prot. egyházak élete. A kínos erőfeszítés, melylyel a szervezet tagjait mozgatni próbálja, nem tudom, vajjon a haldokló végvonaglásai-e, vagy a dermedt álomból ébredőnek ideges kapkodásai? Igazolni látszik a kevély pópás püspöknek lesújtó mondását: „*A protestantizmus nem egyéb, mint az emberi lélek kínos vergődése!*“ a mi csakugyan való, de nem az ő értelme szerint, mintha t. i. az igazat kereső, de azt soha meg nem talált, önmagával meghasonlott lélek vergődése, majd kimerülve elhalása lenne, nem, hanem való úgy, hogy a protestantizmus nem egyéb, mint az Isten lelkétől, az igazság, szabadság lehelletétől ihletett emberi lélek kínos tusakodása e földön, az ennek fényébe öltözött lelki sötétség, az ennek fegyvereire támaszkodó lelkiösmereti zsarnokság ellen. S ha e harcban néha és itt-ott a protestantizmus ereje: az evangéliom fénye kialudni látszik is, de nagy általánosságban és végül mégis csak ennek kell, ez fog dialmaskodni, mivelhogy Isten tanácsát és dolgát ember fel nem bonthatja (Csel. 5. 39. v.).

Csak mintha e mi szegény hazánkban volna ez másképen! Mintha itt lépésről-lépésre feltartóztatlanul közelednék a protestantizmus a végromlás, teljes felbomlás felé, mely abban a szivtelen, kegyetlen mondásban hallgatólagosan megjövendő van! Mintha az a sok fájdalmas vészkiáltás, mely mindenfelől hallszik, a halálharang volna az evangéliomi egyházak temetésén! Jelentések egyházm. és kerületi gyűléseken, nem takargathatván tovább a létező bajokat; felekezetközi viszonyainkat feltűntető országos statisztika; irodalmi vállalatunk, mind mind hitközönyt, egyháziatlanságot itt-ott épen ellenszenvet tüntetnek fel az evangéliomi elvek, a protestantizmus

tisztább emberies eszmével szemben az intelligens osztályban; és hithagyást, istentagadást, az egyház és intézményei gyűlöletét mutatják a népnél; mutatnak a hithűeknél csüggedést, elerőtlenedést, szellemi és anyagi teher alatt roskadozást; hirdetik panaszos szóval az egyház felbomlását. Mennyi kétségbeejtő jelenség! Áldatlan keserű harc sok helyen a lelki vezérek és a gyülekezetek között a fizetés, vagy személyi okok miatt, melyeknek mérge felszívódik az egész szervezetbe, emésztve azt lassan ölü méreggel. Keserűség, kedvetlenség lekipásztörökben, tanítóknak a fizetés nyomorúságos és helytelen volta miatt, melynek nyomában a munkakedv hiánya, a kötelesség mulasztás; a hivatás betöltés helyett lélek és szellem nélkül végzett robot munka; ennek nyomán viszont tévletesség, mozdulatlanlanság a gyülekezeti életben. Hitbéli tévelygés, újabban öntudatlanul szövetséges társaképen a társadalmi tévelynek és hitetlenségnek. Tömeges hithagyás kitérések által felekezetnélküliségbe, vagy — leginkább — a tehermentes római egyházba. Folyton szaporodó veszteség a vegyes házasságok révén. Áldozatkészség Istennek, egyháznak, a felvilágosodásnak oltárán semmi a művelt elem részéről. Emberbaráti tan- és nevelő-intézeteink; irodalmi és tudományos vállalatunk; Isten országa és a tiszta ev. erkölcsök terjesztésére ápolására alkalmas szervezeteink mind sinylődnek, alig észrevehető munkát végezhetnek az egyháztársadalomban, nagyrésztben pedig nem is keletkezhetnek olyanok, melyek más országokban, sokkal kevesebb számú protestánsok között is nagy számban és nagy erőben élnek.

Világi hiveink áldozatkészsége ellen sok kifogásunk lehet. Egyházi lapjainkat egyet egyedül a hivatalos támogatás, a többit a kétségbeesett erőfeszítés tartja fent. Egyetlen tudományos társulatunk tagjairól, annak folyóirata, a Szemle, 1898. októberi számában elszégyenítően szegény

létszámot tesz közé. Politikai napi lapnak meg, gondolatától is borzadnak ma is sokan, épen olyanok, kiktől annak megteremtését joggal várni lehetne. Pezsgő egyházi életről szó sincs. Életteljes egyháztársadalmi tevékenység helyett bátor-talan próbálkozás, kísérletezés. A mindenütt mutatkozó sikertelenség miatt csüggeteg lemondás. Mig előttünk az az egyház, melynek hatalma, ereje földi, tehát muló alapokon áll, diadalmasan, küzd-harcol, nemcsak világszerint való, hanem szellemi fegyverekkel is és nyomul előre szemlátomást; szaporodik hiveiben, állít a kor kívánalmaihoz mérten új intézményeket, de megtartja a régieket is: mi ev. szerint reformált egyház, kiknek egyetlen erősségünk az ige, a felvilágosodás, az igaz tudomány, mi újabban egész lelkesedéssel fogadjuk a feldobott jelszót: „Mondjunk le iskoláinkról!” Hát mi magyar protestánsok 1850-től 1868-ig, erőszakos megpuhítási kísérletek, rendeletek, fenyegetések, fegyverek közt is álltunk rendületlenül; igazi magyar Sion voltunk. Hanem azon innen, mióta erőszakkal tölünk senki semmit elvenni nem akar, magunk önkényt egymásután lépésről-lépésre, önmagunkat ámitva mindenről lemondunk szép csendesen; míg utoljára utolsó rongyfoslányunkat is oda nyújtjuk az államnak, kérve őt, kegyeskedjék elfogadni tőlünk; magunkat odadobjuk az egyedül üdvözítő egyháznak, fiui engedelmességgel, mellverő bűnbánattal meghajtva fejünket az édes anya előtt, hogy kegyel-

mezzen, tékozló fiát fogadja vissza még egyszer kényre, kegyre, kegyelemre. Mi lemondunk elég gyors tempóban, jogainkról, életfeltételeinkről; maradékaink már játszva hagyják oda egyházukat, de lehet, hogy sirva vesztk el azzal együtt hazájukat.

Vajjon hol van az ok e jelenségekhez?!

Nagy viharok érkezét szellőfuvalom jelzi, de a melyre már megmozdúlnak a falevelek, arcunk is megérzi az enyhítő szellő kellemes érintését. Hirnök után jön sebes vágatással a riadó tábor, mely száguldva végig seper az el-tikkadt téreken, megtisztítja a levegőt, új életet önt az elszáradtnak látszó világba. Nekem úgy tetszik a megfigyelés igazolja Drummond felfedezését a természeti és szellem-erkölcsi világban uralkodó azonos törvényekről. Itt is, ha koronként kelnek nagy viharok, azok jöttét csendesen meginduló, de mindig hevesedő mozgás előzi meg. 1848. márc. 15-ikén tör elő hazánkban a szabadság viharzó lelke, de jöttét megelőzi, előkészíti több mint félszázad csendesen induló, de mindig lázasabbá váló mozgalma. Támad már a múlt század végén politikai összeesküvés, mutatva, hogy a szellemi légkör nyomása már fojtogató. Vele egyidőben és utána a szellemi megújhodásnak jelei minden téren. Meg kell újhodnia a magyarnak, nyelvében, költészetében, polit. és egész nemzeti életében. A szél fú mindig nagyobb erővel. Titkos erő láthatatlanul hajtja

TÁRCA.

Utilitarianismus.

Irta: Blackie Stuart János. Angolból fordította: Csiky Lajos.

(Folytatás.)

Hume Dávid, született Edinburghban 1710-ben, s így *Paley*-nél több mint harminc évvel idősebb volt, ha szinte ez utóbbiról előbb beszéltünk is, — *Locke*-vel és *Hartley*-vel együtt töltötték be a határozottan keresztény externalisták társaságát. De *Hume*-ban egy föltétlenül új iskolának atyjára találunk, a bölcselek élő felekezetének egy olyan valódi elődére, kit a köz-nézet nem tud tovább visszafelé vinni, mint *Bentham*ig és *Mill Jakab*ig. Egészen észszerűleg azt várhatjuk tehát ő tőle, hogy benne egyik vagy másik formában megtalálhatjuk mindazt, a mi azután jött, némely részeken természetesen kevésbé kidolgozva és kevesebb következetességgel, de egészében véve meg gazdagabban, változatosabban és teljesebben; és, mint *Locke* és *Hartley* esetében, valószínűleg *Hume*-nál is okunk van örülni, hogy bizonyos szélesebb irányú és üdvös következetlenséggel megmentette ő magát a szűkkörű és pedáns dogmatismustól. Nem tévedünk tehát, ha mi őt aránylag — de csakis aránylag — nagy embernek nevezzük. Összehasonlítva a legmagasabb minőségű, az elsőrendű állású és alkotó képességű emberekkel:

ő nem nagy ember; ő csak gazdag, változatos és finom. De azokkal szemben, a kik őt hasonló irányzattal követték, az ő alakja megközelíthetetlen. A mint *Emerson* mondja, *Hume* „az eredeti elmék rettenetes pusztítója”. Az értelmi világ emléklapjain kétségtelenül úgy áll ő, mint olyan ember, ki egy könnyű század minden könnyű gondolkozóit nagy körültekintéssel kirázta könnyű állásukból; de az emberek állásukból való kirázásának két útja van: egyik azon építészé, ki egy omlatag régi házat oly célból rombol le, hogy egy sereg embert munkába állítson, kik aztán a lerombolt épület helyébe egy pompás palotát emeljenek; a másik út az erős Sámsoné, ki megrázza a Dágon templomának oszlopait, s magát is és minden filiszteust annak romjai alá temet. Hogy *Hume*, mint bölcselek, nagy mértékben ilyenformán jár el, az világos dolog; csak hogy nem hal meg tényleg, a hogy Sámson meghalt, hanem csak megszédül egy pillanatra, és azután részben magához tér azon józan értelem erős hatása alatt, melylyel ő, mint skót, természet szerint rendelkezett. Gazdag embernek mondtuk őt, és kétségen kívül az ő „Morál elvei” című műve — egészben véve talán az ő legjobb munkája — őt egyszerre finom gondolkozónak, ügyes megfigyelőnek és kellemes stilsztának tünteti föl, a mi pedig a tehetségeknek épen olyan szerencsés, mint ritka találkozása. Benne megtaláljuk a világ emberét épen úgy, mint a bölcselek; és a bölcselek ta’an nem is tudja egészen, hogy az ő absztrakt szemlélődéseinek elfogadtatását mennyire elősegítette az ő, világban való jártassága és

a nemzetet az újjászületés útján; az erőnek a maradni akarók sem állhatnak ellent. A teremtő lélek teremt embereket, az égi tűz erősíti azokat; és nincs a szellemi életnek olyan megnyilatkozása, a melynek apostolai ne támadnának; a megújulás minden terén tábor számra állnak elő annak katonái. Van nyelvújítók; vannak költőink lángszóval, vannak szónokaink pünkösti lélekkel; míg a szabadság viharának teljes kitörésére csudálatos módon úgy állnak az apostolok, a harcosok lánglélekkel, mintha az egész föld kerekége nekünk szülte volna a nagy embereket. Adta őt nekünk az idők lelke, a kor szelleme; vagy talán ők véletlenül a kellő időben születve, teremtették azt a kort, döntsék el a történetbölcsészek, kik magok is aligha látnak egyebet, mint hogy nagy-idők nagy emberekkel, vagy ezek azokkal elmaradhatatlanul együtt járnak; hogy egyik a másikra, vagy inkább kölcsönösen egymásra vannak-e hatással, aligha fogják eldönteni a bölcsélet által. Én a ki azt az élő személyes Istent hiszem, a kinek gondja van egy fűszálra, intézi sorsát a porszemnek is, én úgy vagyok meggyőződve, hogy az Isten intézi a népek, nemzetek sorsát is, ő szabja ki egy-egy nemzet életének határát e földön, ő hozza elő annak életében a csendes munka béke idejét; ő az eltompulás, érzéketlenség zsibbasztó korszakait; ő a viharokat, mik dermedt álmából felrázzák, vagy olyanokat, mik a nemzetet a föld színéről elseperjék; ő engedi,

rendeli azt is, hogy egy nemzet elaggva lassan-lassan elhaljon. Isten lelke fuvalt és nemzetünk felébredt, jobban mondva riadt, a szabadság lelkét magába szíva, zárva, azzal csudával határos dolgokat művelt. A szabadságra irányult törekvéseket lefegyverezték ugyan, de annak lelkét, az utána való epekedést ki nem olthatták; a szellem megmaradt még azután is a nemzetben. Ugy hogy mikor a nemzet a maga egészében el volt zárva a lehetőségtől, hogy polit. szabadságáért, nemzeti önállóságáért harcolhasson: határtalan rokonszenvvel kísérte, erkölcsi támogatásával erősítette a prot. egyházakat a harcban, mit azok az autonomia védsáncaiban vívtak az oda is betolakodni akaró önkény ellen. Az eltiport szabad nemzet szabadságának reményeit is eltapostatni hitte volna a protestantismus leigázásával, viszont mint az egész nemzet diadalának, úgy tapsolt annak a diadalnak, mit a prot. egyházak rendületlen alkotmányos érzelme, szabadságszeretete aratott a jogfosztó erőszakoskodás felett. Volt-e valaha a nemzet, a magyarság előtt rokonszenvebb, ünnepelebb alak, mint a protestáns egyházak; felségesebb eszme, mint a protestantismus 1859—1867-ig!?

Ilyen volt akkor a korszellem, a szabadság szeretete éltette, melegítette még akkor a lelkeket. Mióta pedig szabadságunk visszaadva, alkotmányunk békés úton ki van víva, minden, de minden megváltozott!

úri modora. De minden ő gazdagsága mellett bizonyos szegénység is jellemzi *Hume*-ot, mely abból ered, hogy ő a multat nem értette és teljesen félreértette. Nehéz dolog bárkire nézve is, hogy *Aristoteles* és *Plátó* teljes mellőzésével és az új testamentomnak egy divatos párisi világfit jellemző megvetésével erkölcsant írjon. Ez kétségen kívül nagy mértékben inkább szerencsétlensége, mint hibája volt ezen bölcsésznek, de a tény mindenestre áll és nagy súlylyal nehezedik mindazokra, kik az ő erkölcsbölcsészeti munkáinak maradandó értékét komolyan vitatni akarják. *Hume* idejében még *Aristoteles* nem épült föl azon képzelt vereségből, melyet *Baco* csapásaitól szenvedett; *Hume* szavait használva, *Aristoteles* „hírneve teljesen tönkre volt téve“*; és a mi *Plátót*, *Pál* és *János* apostolokat illeti: a mi finom skót bölcsészünk teljesen mellőzte őket és semmivel sem becsülte többre az ő kiválóságukat, mint a mennyire egy kötényt czelta furulyás *Bach Sebestyén* harmóniáit becsülné. Görögül ő — érettebb éveiben való magántanulmányának gyümölcseként — többet tudott, mint a mennyit a skót bölcsészek rendszeren tudni szoktak; és a mi ő ezen nemes nyelvből tudott, annak hatékonyabban, több kellemmel és eredetiséggel való felhasználásához jobban értett, mint akárhány angol tudós, kik ő nála tiszszerte képzetebbek voltak; de az ő „*Morál elvei*“ című művének olvasása közben én

semmi nyomát nem találok annak, hogy meg tudta volna becsülni az ő nagy hellen elődeinek munkáját; sőt inkább nála is, épen mint *Bentham*-nál, azon sajátos önáltatásra találunk, hogy ők egy új korszakot kezdettek meg, és azt tették az erkölcs-, a mit *Newton* a természettudományra nézve tett, és a mit *Sokrates*, *Plátó*, *Aristoteles*, *Zénó* — *Pál* és *János* apostolokat nem is említve — egyáltalában nem is voltak képesek megtenni. *Hume*, az ókori moralistákhoz való állását tisztán körülírja ezen szavakban: „Ugy találtam, hogy az ókorból reánk hagyományozott erkölcsbölcsélet ugyanolyan kedvezőtlen körülmények között fejlődött ki, mint az ő természetbölcséletük, nevezetesen, hogy teljesen hypothetikus, és inkább inventión, mint tapasztalaton alapuló volt; az erény és boldogság rendszerének felállításánál mindenki csak a maga képzeletét kérdezte meg, s nem vette figyelembe az emberi természetet, a melytől kell függenie minden erkölcsi következtetésnek.* Azon tetszelgő önáltatás, mely ezen szavakban megnyilatkozik, nem kevésbé nevetséges egy olyan emberre nézve, ki az ókori moralistákat tényleg ismeri, mint az a jóakarató önelégültség is, mely *Bentham* „*Dconto-*

* Egy 1734-ben írt levélből. *Burton* „*Life of Hume*“ (= *Hume* élete) c. művében I. köt. 35. lapon „*A morál elveinek vizsgálata*“ c. I. szakaszban ezt mondja: „Az ókori bölcsészek, bár gyakran azt mondják, hogy az erény semmi más, mint az értelemhez való alkalmazkodás, általában mégis, úgy látszik, azt tartják, hogy az izlésből és értelemről veszi az eredetét.“ De hát ez merőben ellentétben áll a való ténnyel.

* „*On the Different Species of Philosophy*“ (= A bölcsélet különböző nemeiről).

Ma a nemzet fiainak nagy része tömjénez, mint a lakáj a fényes uraságnak, az abszolutizmussal testvér róm. katholicizmusnak, tehát hidegen elfordul, elhagyja a szabadságot, törvényes rendet szülő protestantizmust. E korszellem hatása alatt még azok is, a kik a prot. egyházak kebelén növekedtek, sokszor bizony hidegek ehez, hidegen nézik ennek kínos vergődését; virágzásáért nem eléggé hevülnek, erősödéséért nem eléggé áldoznak; ők magok is félve nézik, ha abban olyan intézményeket akarnának létesíteni, a mely erősítésére szolgálna. Egyházi lapjainkat nem olvasák, még is polit. napilap teremtésének egész ingerülten szegültek ellene sok nagyjaink, mint a melylyel felekezeti gyűlölködést szítanánk. — Holott csak fegyverrel, fegyvert állítottunk volna szembe.*

Egyházunk elhagyatott állapotának tehát első oka a korszellem. Ennek a kornak mostoha gyermeke ő.

Marosmenti.

* Tisztelt barátunk eme feljajdulására lapunkban már korábban megadtuk a választ. Egy politikai reform. napi lap, roppant társadalmi és felekezeti, sőt állami katasztrófákat produkálna. E szempontok szerint ítéljük el a minap a „Magyar Allam“-ot is. Bár mi is szívünkben valljuk, hogy e beteges korban gyógyszerekről kell gondoskodnunk.

Szerk.

logy** című művének jól ismert bevezetését jellemzi. És ezen önáltatás annival nevetségesebbé válik, ha azt az új elvet keresve, melynek az erköléstant a képzelgéstől kell megmentenie és a bizonyosság talajára terelnie, semmi mást nem találunk, mint ezen régi sokratesi formulát:

Értelem + érzelem =
erény = boldogság.

Sőt, a mi több: ő ezen érzelmet úgy határozza meg, mint „olyan benső érzéket vagy érzést, melyet a természet az egész fajban általánossá tett“. *Risum teneatis amici!* Hiszen itt Plató velünk született eszmével, mindenestre legalább azok egy részével találkozunk, a melyekről pedig Locke azt képzelte, hogy kifüstölte azokat. És azután, a „Miért tetszik a hasznosság?“ című szakaszban, még határozottabban platói szellemben azt mondja: „Ha a természet, függetlenül a neveléstől, nem tett volna eredeti erkölcsi megkülönböztetéseket, oly megkülönböztetéseket, melyek az elme eredeti szervezetén alapulnak: akkor a *tisztességes* és *szégyenletes*, a *szeretetre méltó* és *gyűlöletes*, a *nemes* és *megvetésre méltó* szavaknak semmiféle nyelvben sem volna helyük; és ha a politikusok találták volna föl ezen kifejezéseket, sohasem tudták volna azokat megérteni, vagy felőlük hallgatóságukat bármiféle felfogáshoz is juttatni“. Világosan látjuk tehát ezen szavakból, hogy

* Deontológia = a kötelességek tana; Bentham-nál az egész erkölcsstan neve.

TANÜGY.

Levél a szerkesztőhöz.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Legutóbbi (f. évi február hó 4. kelt) 6. számában „Strucmadár-politika“ feliratú cikk jelent meg, melynek egyes adataira nézve *helyreigazítás* címén a következőket méltóztatnék szívesen közölni:

1. A *debreceni róm. kath. tanítónőképző* az illetékes nagyváradí latin szert. főtiszt. egyházmegyeri hatóságnak 1898 szeptember hó 13-án 1605.. 1626.. és 1661. sz. a. intézkedésével engedélyeztetett; u. a. évi szeptember hó 15-én Hajduvármegye kir. tanfelügyelőségének be lett jelentve, u. a. évi szeptember hó 18-án 1165. tanf. sz. a. az 1868: 38. t.-c. 13. §-a alapján e jelentés a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak fel lett terjesztve. A kir. tanfelügyelő úr az 1898 október hó 5-én tartott közgazgatási bizottsági ülésen a r. kath. tanítónőképző felállításáról és két tanfolyam megnyitásáról megemlékezvén, 1898 nov. hó 5-én tartott közgazgatási bizottsági ülésen pedig jelentette, hogy ezen új intézetet és ennek gyakorló iskoláját 1898 október hó 31-én meg is látogatta. Tehát nem áll azon állítás, mintha az illetékes hatóságoknak a tanítónőképzőről tudomásuk sem volna. vagyis „édes-keveset tudnának“.

2. A debreceni róm. kath. tanítónőképző-intézet két tanfolyamában működő tanerők ezek: négy polgári iskolára képesített okleveles apácatanítónő, két poigári iskolára képesített okleveles világi tanerő, egy elemi iskolára képesített okleveles világi tanítónő, — tehát hét okleveles tanerő és az alulírott. Tehát nem áll, hogy „kellő tanerő nem működik“ ott.

3. A *debreceni róm. kath. tanítónőképző tanterve* az 1868: 38. t.-c. és a vallás- és közoktatásügyi

Hume egyáltalában nem volt teljes és következetes externalista; határozottan protestál ő Hobbes és mindazok ellen, kik azt állítják, hogy természetnél fogva nem volt különbség az emberek és a tigrisek között mindaddig, míg a rendőrök e különbséget be nem hozták; és nem látszik, hogy valaha közeledett volna ő Bain tanár azon felfogásához, hogy a lelkiösmeret mindig és mindenütt a törvénykönyvhöz idomul. Ő teljesen meg egyezik Sokrates-szel abban, hogy a szeretetnek és a társadalmi vonzalmaknak — *in gylaxiá* — épen olyan erőt tulajdonít az emberi társadalomban, mint az önzés elvének. E kérdésnél őt az ő józan gondolkozása és világismerete szemmeláthatólag megmentette Hartley visszás nézletétől. Minden munkájában észre lehet venni, hogy bár ő szeretett az ő gondolkozási voltával tetszelegni, alapjában véve sokkal több hite volt az emberek nagy tömegének közös ösztöneiben és érzelmeiben, mint a metafizikusok következtetéseiben. „A természet — mondja ő igen bölcsen — mindig biztosítani fogja a maga jogait és végül is diadalmaskodni fog minden absztrakt okoskodás fölött“*; míg az egyéni szemléldőkre nézve azt mondja: „Könnyű dolog egy mély bölcsészre nézve tévedésbe esni a maga finom okoskodásaiban, és egyik tévedés szükségképeni szülője a másiknak, míg a bölcsész folyton halad a maga következtetési nyomán, és nem riad attól vissza, hogy

* Sceptical Solutions of Sceptical Doubts (= Skeptikus kételyek skeptikus megoldásai).

m. kir. miniszternek 1881. évi augusztus hó 26-án 20.364. sz. a. a m. kir. állami elemi tanítónőképezdek számára kiadott tanterv szerint van berendezve. Tehát nem áll, hogy tanterv nélkül működik.

4. *Paedagogiai elv* szent meggyőződésünk szerint: vallásos, hazafias, alapos készültséget adni, hogy egykoron úgy az egyház, mint a haza javára helyesen és teljesen képesített. művelt. lelkes és gyakorlati tanítónők váljanak növendékeinkből. Ez talán csak megfelel!

5. *Felvétel dolgában* csak annyit, hogy az I. tanfolyamba épűgy, mint a II. tanfolyamba a kellő törvényszerű minősítés szerint vétettek fel a növendékek. Sem egyéni belátás, sem egyéni bátorság ebben nem döntött.

6. A debreceni r. kath. felsőbb leányiskolának a nyilvánossági jogot a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium még 1897-ben megadta, miről az eredeti okmányt felmutathatjuk annak, kit illet és miről dr. Gerevich Emil úrnak, mint a r. kath. felsőbb leányiskolák miniszteri biztosának, *minder évben tett látogatásai és hivatalos jelentései tesznek bizonyosságot.*

Tehát úgy a r. kath. felsőbb leányiskola, mint a r. kath. tanítónőképző-intézet (utóbbi az 1868: 38. t.-c. alapján, mely minden egyháznak jogot ad tanítóképzők felállítására) nyilvános és nem misztikus intézmény!

Ennyit az igazság érdekében!

Debrecen, 1899 február hó 8-án.

Hazafias üdvözléssel

Dr. Wolafka Nándor s. k.,

vál. püspök,

prépost, kanonok esperes, plébános,
mint a Svetits-intézet igazgatója.

*

Válasz a fentebbi levélre.

Dr. Wolafka Nándor nem sajnálta az időt és fáradságot, hogy közleményünkre reflectáljon. Ebből is látható, hogy milyen páraílan tevékenységű s harcra kész ember ő, a ki semmi alkalmat sem szalaszt el, még ha az a mi egyházi lapjainkban kínálkozik is, a hol egyháza és intézményei érdekében kell sikra szállnia. Válaszában azonban épen arra nem felel, a miért a „Strucmadárpolitika“ című cikk tulajdonképen iródott. A mi feladatunk más, mintsem hogy a róm. kath. Svetits-intézet állapotát tárgyaljuk s hogy a múltkor mégis per tangentem szövé tettük, arra dr. Wolafka Nándornak Debrecen város közgyűlésén elmondott famosus nyilatkozata adott okot. E nyilatkozat éle egyenesen a mi tervbe vett tanítónőképzőnk ellen irányult s olybá tüntette fel a város 20.000 frtjának megszavazását, mint felesleges pénznek a kidobását. Ezt a merész föllépést kálvinista lapnak Debrecenben, melyet a kálvinizmus tett nagygyá, híressé és dicsővé, szó nélkül hagyni nem lehetett.

A védelemre, amennyire a tárgy és lapunk kerete megengedi, a következőkben válaszolok, megjegyezvén, hogy múltkori állításaim egy részét köztudomású tény, más részét megbízható forrás után irtam.

1. A debreceni róm. kath. felsőbb leányiskola nyilvánossági joga az 1897-ik évi 63073. sz. miniszteri rendelettel csak *ideiglenesen* van megadva. Ez mutatja, hogy ez intézet, még mint másodrendű felsőbb leányiskola sincs megfelelő módon szervezve, mert különben állandó nyilvánossági jogot élvezne.

2. A debreceni róm. kath. tanítónőképző jelenlegi állapotában csakis oly zavaros viszonyok között állhat fenn, a minő hazánk közoktatásának ezen képzőintézeti ágában még mutatkozik. *Sebestyén Gyula* mondja a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából kiadott könyvében (Tanító- és tanítónőképzésünk fejlődése. 91 l.), hogy a róm. kath. tanítónőképzőkben valóságos anarchia

szokatlan megjelenése vagy a józan észnek való ellenmondása dacára is el ne fogadjon valamely következtetést.* És ennek megfelelőleg, semmi skrupulust nem csinál ő abból, hogy az önzés erkölestánának egész elméletét föl ne tárja azon egy mondatban, hogy „úgy látszik, teljesen az egyszerűségnek azon szeretetéből eredt az, mely a bölcséletben annyi hamis okoskodásnak volt a forrása.“** De hát mi van ebben ha'ározottan *Hume*-ra valló? Hisz mindez tisztán *Sokrates* tanítása. Jól fegyelmzett értelem s jól nevelt jótékonysági természetes ösztön, — együtt munkálkodván a közjóra. Ez a hasznosság; ez *Hume*; de ez *Sokrates* is és *Aristoteles* is; mert ezen nagy ókori gondolkozóknak az *εὐδαιμονία* (= boldogság, jólét) és az *ωφέλιμον* (= hasznosság) csak annyit lebegett szemek előtt és forgott ajkaikon, mint bármelyik modern utilitáriánusnak. Miben áll tehát a legmodernebb iskola ezen nagy alapítójának megkülönböztető sajátága? Azt kell ezen kérdésre felelnünk, hogy a különbség részben képzeleti, az ókori bölcsélet jellemének durva félreértéséből eredvén, részben pedig valódi, a mennyiben a régiek, míg a hasznosságot mint elvet elismerték, az értelmet is előtérben tartották, míg a modernnek a hasznosságot állítják előtérbe és az értelmet csak eszközül használják, hogy a másik pontot annál jobban feltüntethessék. A modern utilitáriánus ehhez képest inkább a cselekvény

* On the different Species of Philosophy (= A bölcsélet különböző fajairól).

** On Self-love (= Az önszeretetről).

következményeire, az ókori rationalista pedig a cselekvő minőségére néz; de hogy ezt miként lehet a morálban nagy fölfedezesnek tekinteni, vagy olyannak, a mi bármi úton is az emberi jellem emelésére vagy a társadalom újjászületésére szolgál: azt nehéz volna megérteni. Sokkal inkább úgy tetszik nekem, hogy a cselekmény eredményeinek illetén előtérbe való állításával azt a célt akarják elérni, hogy elfordítsák az emberek szeméit a cselekvény forrásai megtisztításának nagy munkájától, a mely eljárásnak ostobaságában rejlik aztán az ostoba eredmények folytonosan ható oka; az észbeli okoskodásoknak megvan azon hajlandóságuk, hogy szerfölötti tulsulyra igyekeznek jutni; és — a mint *Lecky* megjegyzi — „az érzékelésnek bölcséletét mindenütt az érdekek morálja kíséri“.

Az utilitáriánus tan ezen rendkívüli soványsága, melyet nagy feltalálójának felsorolt tételeiben tüntettünk elő, oly annyira nevezetes dolog, hogy az ember önkénytelenül is valami ok után kutat, hogy egy, magában annyira lényegtelen valaminek mi szerezhetett olyan mesterséges fontosságot; és ezen ok, a mennyire én fel tudom fedezni, semmi másban nem található föl annyira, mint a keresztyénség elleni azon általános reakcióban, mely azon kort különbözteté meg, melynek Franciaországban *Voltaire*, Skótországban *Hume*, és Angolországban *Bentham* volt a nagy szószólója. A reakció minden világi erőnek az egyetemes törvénye; és nem lehetett azt várni, hogy a keresztyénség megmenekedjék előle. A keresztyén erkölcstan tisztán Istennek

kapott lábra. Ennek ellenkezőjét olvassuk azonban a Wolafka válaszából. A legföbbre, a tanerőkre nézve, pl. azt mondja, hogy a Svetits-intézet tanítónőképzőjének két évfolyamán 8 okleveles tanerő oktat. Elhisszük, de ugyanezen tanerők működnek a Svetits-intézet felsőbb leányiskolájában is, a mint egy előttem fekvő kimutatásból névről-névre kitetszik. Az intézet tehát lehet különböző, de a tanerők ugyanazok, még az igazgató is mindakettőben Wolafka Nándor dr., a ki így kétségkívül ügyesen és költség nélkül szervezett tanítónőképezdét. Így támogatja a két intézet egymást, de a lelke mindakettőnek Wolafka. Nála nélkül alig állana fenn egyik is. Eszembe jut itt a Mátyás korabeli tréfás anekdota: Róka fogta csuka, csuka fogta róka — s varga fogta mindakettőt —f.

Tanügyi hírek.

Prot. tanítónőképző. Pozsonyban, az ág. ev. lelkészértekezleten közelébb egy felolvasást tartott *Farkas Gejza*, melyben lelkes szavakkal sürgette egy ág. ev. tanítónőképző intézetnek Pozsonyban mielőbb leendő felállítását. A pozsonyvárosi, pozsonymegyei és mosoni 3 evang. esperesség lelkészi értekezlete a fölvetett tervet helyeselve az eszme megvalósítására egy bizottságot küldött ki. Az indítványozó szerint a *lelkészi értekezlet* lenne az intézet fentartó testülete s maga a képezde, épen az evangéliumi egyszerűség szempontjából, a lehető legegyszerűbben rendeztetnék be. Az eszmét mi is szívesen üdvözöljük s örülünk, hogy ág. evang. testvéreink is mozgalmat indítottak egy tanítónőképző érdekében. Különösen megragadta figyelmünket az a körülmény, hogy egy lelkészértekezlet tartja feladatának az eszme megvalósítását. Nekünk itt a Tiszántúl egy széleskörű *egyházi értekezletünk van*, mely erejét idáig a magyarányú szervezkedésben és gyűlések tartásában

az akaratára, az indok tisztaságára és valamely magasztos önfeláldozásra, mint alapokra levén helyeztetve, ha ezek magokra hagyottan arra volnának is utálva, hogy a maguk teljes természeti épségében munkálkodjanak, munkásságuk szükségképeni egyoldalúságának ellensúlyozására megkivánták volna az erkölcsi következtetések tanát. Nagyon kitünő dolog volt jó lelkiösmerettel rendelkezni, de tiszta inget hordani is erény volt. A keresztyén kegyesség által a keresztyén morálnak adott isteni megerősítésnek természetesen megvoit a maga jótékony hatása, de lehetséges, sőt az ember gyöngegségből folyólag inkább csaknem bizonyos volt, hogy az ember-erkölcsstan tudománya épen annyit veszített, mint a mennyit nyert a keresztyén theologusokkal való szövetségéből, mint a kiknek nagy hajlandóságuk van arra, hogy „a tudásnak minden ágát saját céljaikra alkalmazzák, minden különösebb tekintet nélkül a természetüneményeire, vagy az elme előítélet nélküli érzelmeire“.* Vegyük ehhez hozzá a ritualismus csillogó álarcoskodását, a gögös egyházi férfiak türelmetlenségét, a kövér egyházi javadalmasok durva világiasságát, a pietisztikus kegyeskedők beteges szenteskedését, a szerzetesi aszkéták természetellen önkínzását, és a pokolra kárhóztató dogmatisták merev szigorúságát: és könnyen meg fogjuk érteni, hogy ellenzék emelkedett föl, mely nem elégedett meg addig, míg a morál trónján Krisztust Sokratessal és Sokratest Epikurus-szal nem helyettesítette.

* *Hume* „On some Verbal Dispute“ (= Nehány szóvitáról).

merítette ki. Ime egy szép mező kínálkozik számára; segítséget nyújtani a *debreceni ref. tanítónőképző* létesítéséhez. Lépjen ki végül a cselekvés színterére, társadalmunk felrázásával nagyon sokat tehet már a pusztá irányítás és buzdítás által is!

Tanárválasztás. A budapesti ref. egyház a *Marton* Lajos rimaszombati tanárrá történt kinevezése által megürült vallástanári tanszékre dr. *Baltazár* Dezsőt, főiskolánk egykori jeles növendékét választotta meg. Gratulálunk úgy az egyháznak a szerencsés választáshoz, mint a megválasztottnak a diszes álláshoz

As állami tanítók Kozma László, debreceni országos tanító-árvaházi igazgató vezetése alatt testületileg jelentek meg Wlassics miniszternél, hogy köszönetüket fejezzék ki azért, mert a miniszter egyik közelebbi leiratában azt ígérte, hogy fizetésüket a XI. fizetési osztály (500, 600, 700 frt) elvei szerint fogja rendezni. Kozma lelkes beszédére a miniszter kijelentette, hogy kulturpolitikájának mindenkor vezéricsillaga volt a magyar tanerőket társadalmilag arra a poszcióra emelni, a mely őket jogosan megilleti. Bevallom, mondá a miniszter, hogy hosszú ideig viaszás körülmények közt volt a magyar tanítóság, — sok ideig nem becsülték meg benne legfontosabb nemzeti érdekünket. Arra töreksem, hogy nemzeti közéletünkben a tanügy olyan elem legyen, a mely iránt mindenki a legmelegebben érdeklődik és ez az érdeklődés ne nagyhangú frázisokban merüljön ki, hanem valóságos áldozatokban nyilvánuljon, mert csak így lesz a kultúra a nemzet fentartó eleme.

A polgári iskola reformja. Mint a múlt évben a középiskolai tanterv-revisió, úgy foglalkoztatja most a tanügyi köröket a polgári iskola reformja. Legutóbb, múlt hó 21-én a *Paedagogiai Társaság* közgyűlésén került szóba, amennyiben a társaság buzgó elnöke, dr. *Heinrich* Gusztáv egyetemi tanár terjedelmes megnyitó beszédében

tette. És ennek tekintetbe vétele mutatja meg nekünk a második nevezetes vívmányt, melyet a finom skót bölcsező a morál fontos területén elért. Nem levén azzal megelégedve, hogy az erényt a személyes érzélem birodalmából, a mennyire csak lehet, visszavonja a társadalmi jólét szélesebb területére: elhatározta, hogy minden rossznak, a mi csak feltűnt előtte, gyökerét fogja metszeni, még pedig nemcsak úgy, hogy megtámadja a keresztyénséget, hanem úgy is, hogy aláaknázza az *okiságnak* azon elsőrendű eszméjét, a melyen a vallás eszméje és maga az Istennek a fogalma is nyugszik. Ez, kétségen kívül, merész vállalat volt, de *Hume* nem tartozott azon emberek közé, a kik az ilyen természetű dolgokat túlkomolyan fogják fel; az eredményeket illetőleg ő egészen nyugodtan érezte magát; sőt azzal sem akarta ő magát nyugtalanítani, hogy saját bölcsellete mellett valami szükségtelen lelkesedéssel buzogjon*; ha nem fojtotta is meg az egyháztudósokat, legalább akart nekik valamit adni, a min rágódjanak; és minden esetben maradandó elvást akart volna ő létesíteni az ember-erkölcsstan és azon szektáskodó theologia között, a melyhez amaz oly igen kedve ellenére igaztatott le.

(Folyt. köv.)

* „A bölcsezők között nincsen lelkesültség“, mondja *On Providence and a Future State* (= A gondviselésről és a jövőendő állapotról) című művében.

foglalkozott a kérdéssel. *Heinrich* ugyanazt a következtetést vonja le, a mit a közoktatási tanács: a polgári iskola népoktatási tanintézet és annak is kell maradnia, ha a létezésre jogosultságát elveszteni nem akarja. Tételét a polgári iskola fejlődésének vázolója alapján erős logikával bizonyítja. Kiméletesen, de határozottan szemére hányja a polgári iskolai tanároknak, hogy hiúságból és az anyagiakért s nem az iskola feladatának komoly mérlegeléséből indulnak ki, mikor a polgári iskolát középiskolává akarják tenni. A polgári iskolára nagy szükség van, de csakis mint népoktatási tanintézetre azért, hogy növendékeit a magasabb képeztést nem kívánó pályákra elkészítse. Azt mondja, hogy a polgári iskolai tanárok intenciójának egyik forrása az, mert nagy részük középiskolai tanári képezésű, a kik nem tartják magukhoz méltónak, ha népoktatási intézet tanítóul tekintik őket. Ez okból erősen kitör azon törekvés ellen, hogy a polgári iskolai tanárok az egyetemen nyerjék kiképeztesítésüket. Erre szükségök sincs, de nem is állanak azon a tanultsági fokon a jelöltek — tanítóképző intézetekből kerülvén ki — hogy egyetemi studiumokat hallgathassanak. „Az egyetem — erre nézve nem lehet kétség — a legerélyesebben fog tiltakozni az ellen, hogy oly hallgatókkal foglalkozzék, a kik nem állanak a középiskolai készütség színvonalán“. A polgári iskolai tanárok képezésére egy külön főiskolát („paedagogiai akadémiát“) kell szervezni, a mely egyesén a polgári iskolát tartaná szem előtt Végül kiemeli, hogy ő „nem tekinti a polgári iskolát kisebb vagy alacsonyabb iskolának, mint a gymnasiumot vagy reáliskolát, de igenis lényegesen másnak“. A polgári iskolára égető szükség van, nemcsak magáért, a mi fő, hanem középiskoláink érdekében is. A polgári iskola, célszerű berendezés mellett, megszabadítaná középiskoláinkat a nem oda való elemektől, a kik miatt most a középiskolai tanítás ügye a legnagyobb veszélyben van. A polgári iskola tanárainak fizetését egyenlővé kell tenni a középiskolai tanáréval. A fizetés kérdésével azonban behatóbban nem foglalkozik, „mert erre vonatkozólag egyetemes reform szükséges. Nálunk mindenemű és fokú tanító és tanár rosszul van fizetve és azt hiszem, abban mindnyájan egyetértünk, ha kisebb jelentőségű szervezeti kérdésekben eltérnek is véleményeink hogy előbb-utóbb, de inkább előbb, mint utóbb, be kell következnie oly kornak, mely a tanügy terén fáradozó munkásoknak nem érdemőknek vagy jelentőségüknek megfelelő javadalmat biztosítson, de nekik legalább kiváló fontosságú kötelességeiknek gondtalan és odaadó teljesítését, tehát a tisztességes megélhetést lehetővé tegye“.

A polgári iskola reformjának kérdésével foglalkozott az országos tanáregyesület *temesvári köre* is, hol a tagok közt sok polgári iskolai tanár van, január 21-én tartott gyűlésében. Két előadó volt: egy polgári iskolai igazgató és egy főreáliskolai tanár, a ki 14 évig volt polgári iskolai tanár. Az első előadó, *Bocz József* polgári iskolai igazgató, a polgári isk. tanárok ismeretes álláspontjára helyezkedett: a polgári iskola VII osztályúvá fejlesztendő, a végén érettségi legyen, s mindenesetre emeltessék ki a népoktatási intézetek közül, kerüljön külön szakfelügyelet alá, tanárai a paedagogium elvégzése után még egy évig az egyetemen is hallgassanak; szóval, legyen egy újfajta középiskola, kevesebb képezéssel és ugyanolyan jogkörrel, mint a mai középiskolák — A másik előadó, *Steiner Simon* főreáliskolai tanár, a ki maga is 14 éven át szolgált a polgári iskolánál, épen ellentétes véleményen van.

Vázolván a polgári iskola történetét s a jelen revisionalis kérdés mai állását, azt a határozati javaslatot terjeszti be, hogy mivel a hat osztályu polgári iskola meg se közelítette azt a célt, melyet a törvényhozás vele elérni óhajtott: az egész intézményt meg kell szüntetni, s a törvény által a polgári fiúiskolának kiszabott feladat megoldását az ujonnan szervezendő felső népiskola feladatává kell tenni.

A nagy szünidő kérdése. Az országos tanáregyesület *szepesti kerületi köre* foglalkozott e kérdéssel Késmárkon tartott gyűlésében. A miniszter ugyanis szabályozni akarván az iskolai szünidőket, erre nézve véleményadásra szólította fel a közoktatási tanácsot. Kívánatos azért, hogy a tanártestületek foglaljanak állást e tekintetben, hogy a közoktatási tanács ismerhesse a legközelebről érdekelt intézetek véleményét. A késmárki körüli gyűlésen *Baltazár Gábor* előadó fejtegette a szünidők kérdését. Történelmi visszatekintés után egészségi szempontból vizsgálván a szünidők feladatát, fontosságát, arra a következtetésre jut, hogy a közép- és felső fokú intézeteknél maradjon meg a mostani állapot, az alsó fokú iskoláknál azonban a testi nevelés fontosságára való tekintettel legalább június második felével meg kell pótolni a nagy szünidőt.

KÜLFÖLD.

Lelkészavatás Franciaországban.

Páris, 1899. jan. 27.

Mikor Ménégöz úrral, a lutheri dogmatika tanárával először találkoztam, a többek közt azt kérdezte tőlem: fel vagyok-e avatva? És némi csodálkozással hallgatta, mikor elmondtam, nálunk mi a szokás, hogy t. i. a már helyben lévő lelkészeket avatják fel időről-időre. Aztán pár pillanatnyi gondolkodás után megjegyezte: igaza van, ez helyesebb is; a mi eljárásunk még emlékeztet a pópista papszentelésre, ez még a katolicizmus maradványa nálunk.

Am e megjegyzés hordereje legfőleg a lelkészavatás időpontjának meghatározására terjed ki, a meny nyiben itt a pályavégzett hittanhallgatót — ha óhajta — azonnal felavatják. Maga a felavatás ténye — mint minálunk — egyszerű és lélekiemelő. Leirok itt egy ilyen ünnepélyt, körülményeivel együtt.

A felavatandó, M. Vidalot, előbb katolikus pap volt; egykori kollegája és jó barátja M. Bourrier ösztönzésére (ki ez idő szerint ref. lelkész) tért át hozzánk; a múlt iskolai évben bevégezte a theol. tanfolyamot, szóbeli vizsgát tett s december 16-án az értekezését is elfogadták, felavatása harmadnap, dec. 18-án délután ment végbe a passy-i templomban. nagy közönség jelenlétében. A felavatást délelőtti istentisztelet alkalmával hirdették ki az összes ref. templomokban.

A szertartás gyülekezeti énekkel kezdődött, ennek végeztével jókora szünet után (melynek okáról alább lesz szó) megérkezett a jelölt egyszerű fekete ruhában, minden papi jelvény nélkül, hat lelkész — köztük négy theol. tanár — kíséretében. A felavató lelkész ez alkalommal M. Stapfer, a passy-i gyülekezet első lelkésze, vagyis a presbyterium elnöke, egyuttal theol. rendes tanár volt. Hogy helyet foglaltak, megint énekeltünk egy sort. Most M. Bourrier — egyike a hat lelkésznek — ment föl a szószékbe s invocatio után a bünvalló imát mondta el. Ezután ének, szentírás-olvasás, ismét ének, az apostoli hitforma felolvasása, ének, ismét néhány

alkalmi vers a szentírásból s aztán imádság következtek. Az imádság után felhangzó ének alatt M. Bourrier leszállván, M. Stapfer megy föl a szószerkebe s 2. Tim. 1, 6. alapján alkalmi egyházi beszédet tart. A beszéd utáni énekvers alatt szónok leszáll a szószerkebe s szemben a jelölttel megáll — köztük a biblia kinyitva. Most a jelölt a felavató által feltett kérdésekre válaszol, azaz hitvallást és fogadalmat tesz. Ezután a lelkészek mindannyian a jelölt köré gyűlvén, jobb kezüket annak feje fölé emelik, mialatt M. Stapfer rövid beszédet, utána M. Sabatier theol. dékán imát mond. Imádság után a jelölt arcát jobb és balfelől minden lelkész megésoolja. Most a felavatott lép fel a szószerkebe, beszédet, aztán imát, áldást mond, végül gyülekezeti ének zárja be az ünnepélyt, mely körülbelül két óráig tartott.

E felavatásban sok meghatározó elemet találtam. A szeretet-esők jelenete magasztos, egész a könnyekig megindító volt. A felavatott férfiú beszédében kifejezte háláját különösen Stapfer és Sabatier uraknak, a kik atyai jószágot tanusítottak iránta áttérésétől mind e pillanatig. Az imádság után ismét a hála szavai jönnek ajkára; ezuttal M. Bourriernek mond forró köszönetet, a kinek példája s ösztönzése vezette őt a tiszta evangyeliomi egyház kebelebe s a kinek e szerint nagy része van e lefolyt s reá nézve oly fontos ünnepély előkészítésében.

Őszszehasonlítván a nálunk szokásos lelkészavatás módját az itteniivel, egy jellemző különbség ötlük szemembe; t. i. itt a felavatandó egyénisége teljesen érvényesül, míg nálunk a felavatandók egy kivételével, a kire épen a beszéd tartása van bízva, a többiek egészen passiv szerepet visznek.

Másfelől tagadhatatlan, hogy a nálunk gyakorlatban levő tömeges felavatás, hogy úgy mondjam: nagyszzerű, impozánsabb, a gyülekezetre való hatásában nem kevésbé felemelő.

Azonban a francia eljárást indokolja az a körülmény is, hogy itt a pályavégzett ifju azonnal képesítve van rendes lelkészi állásra, kápláni évek töltése nélkül (mint nálunk is volt hajdan, a régi jó világban) s talán a gyülekezetre nézve is megnyugtatóbb az a tudat, hogy egészen *befejezett* lelkészt kap. Ezt azonban épen nem azért mondom, mintha az othoni eljárás miatt nyugtalanokdnam. Mert a mily jól tudja itt minden egyháztagnak, hogy a papja fel van avatva s óhajtja is, hogy így legyen, ép oly keveset törődnek ezzel az atyafiak nálunk, a mint hogy az egyházközség tagjaira nézve kétségtelenül nagyobb jelentőségű a lelkész *helyi* beiktatása, mint a később, talán évek multán bekövetkezendő felavatás, melyről talán itt-ott tudomást sem vesznek a hívek; nem is tudom, hogy a felavatás hiánya nálunk akárhol és bármikor is zugolódásra adott volna alkalmat. Az igaz, hogy míg nálunk a gyülekezet maga választja lelkészét, itt a consistorium (olyanforma, mint nálunk az egyházmegyei gyűlés) választottját a kultusz-miniszter erősíti meg állásában. Amde ennek a *látszólag* nagy függésnek megvan *itt* a maga *valóságos* nagy áldása. Erről azonban máskor.

A fentebb leirt lelkészavatás lefolyásához még némi magyarázattal tartozom. Párisban a ref. lelkészek nagyrészt a montaubani facultus egykori növendékei s mint ilyenek, erősen orthodoxok. Ez a többség, mondhatjuk: a consistorium, mintha nem jó szemmel nézné a katolikus papok belépését a ref. lelkészi testületbe, talán csak azért, mert ezt a belépést az itteni facultas közvetíti, mely pedig, mint a multkor említettem, legalább bizonyos tekintetben liberális. Így történt aztán, hogy

az említett avatás alkalmával is távollétükkel tüntettek a helybeli lelkészek, a mi miatt majdnem zavar, sőt fennakadás történt. T. i. az avatáson 7 lelkész jelenléte kívántatik meg, de rendes körülmények közt 15—20 lelkész is összejön. Most azonban alig-alig tudtak összejönni hatan; ez a minimum, mert a felavató lelkész kettőbe számított. Itt a magyarázata az első ének után beállott hosszas szünetnek, valamint annak is, hogy a hat lelkész közt 4 theologiai tanár volt.

Hogy az ilyen eset mily bántó hatással lehet a felavatandóra, — azt hiszem, szükségtelen fejtegetnem. Aztán ott van még a hitvallástétel kötelező volta. Hát bizony ezt is perhorreskálják sokan, a liberálisok teljesen obskurus dolognak tartják s azt mondják, hogy valóságos erőszakot követnek el a lelkiismereten, mikor ezt a La Rochelle-i formulát (1872) rákényszerítik a leendő lelkészekre.

Mindent összevetve most már, úgy, a mint van: az otthon szokásban levő felavatásnak adom az előnyt az itteni felett; jóllehet — igénytelen nézetem szerint — azon is lehetne javítani, főleg abból a szempontból, hogy a felavatandóknak is adassék némi cselekvési tér. Pl. ha minden évben tartatnék lelkész-avatás, mindjárt nem szaporodnának annyira fel az új lelkészek s talán inkább lehetővé válnék aktiv szerepeltetésök is a nélkül, hogy a szertartás szertelenül hosszúvá válnék. Amde erről felesleges itt nekem elmélkednem; hála az égnek, van otthon elég okos ember, a kik ha szükségesnek és célszerűnek látják, bizonyára szövé teszik a fennálló gyakorlat tökéletesítését.

Soltész Elemér.

NEKROLOG.

MIKLÓSSY BÉLA.
(1860—1898.)

Egy tragikus véget ért, mondhatni még fiatal lelkésztársunk neve az, mit e sorok felett látsz, t. olvasó! A nagyszalontai egyházmegyében fekvő Erdő Gyaraknak volt főleg az anyagi jólét munkálásában fáradhatatlan papja 1898 dec. 19-ig, a mikor is egy gyógyíthatatlan kór kioltotta a már rég idő óta élő-halottnak nemes életét.

Életrajzi adatait teljes egészben nem közölhetem ugyan, de mégis jólesik megemlékezni róla itt, e mi lapunkban, melynek ő is egyik hű olvasója volt.

Künhegyesen született a boldogult 1860-ban; középiskoláit Mezőtúron, majd Debrecenben tanulta, hol 1880-ban letévén az érettségi vizsgálatot, theologus lett s kik a 80-as évek elején végezték hitani pályájukat. Jól ismerték a magára mindig sokat tartó, de kissé zárkózott kedélyű gavallér *Miklóssyt*, ki a hittanszaki önképzőkörben szép, csengő hangján előadott predikációival s imáival mindig kész volt a versenyre. Ez a vonása későbbi időben is megmaradt, szónokolni mindig szeretett s magát hatásos szónokká képezte ki, — már t. i. azok előtt, a kik a hatást a szép előadástól várják. Általában pappá létele után is inkább predikátor volt, mint lekipásztor. A mit ne végy gáncsnak, édes barátom, mert hiszen nem akar az lenni s a református papnak az is hivatásához tartozik, hogy jó „predikátor“ legyen.

A hittani pálya bevégezése után B.-Ujvároson, majd — a mire mindig büszke volt — a három utolsó évben Nagyszalontán *Széll Kálmán* esperes oldala mellett káplánkodott egész 1891. apr. 24-ig, a mikor Erdő-

Gyarakon lett rendes lelkes, hol — mint említém — főleg *anyagi tekintetben felette sokat tett* e kis egyház haladása érdekében. Ezt nemcsak én, a jó barát, mondom felőle, de mondja egykori felejtethetlen kedves főnöke, *Szell Kálmán* esperesünk, ki csak azt szokta megdicsérni, a ki vagy a mi azt megérdemli. Esperes úr leveléből tudom, hogy neki köszönheti Erdő Gyarak, hogy templom-építési adósságától majdnem egészen megszabadult, hogy a hívek közt egy virágzó piculás-bank, mint önségelő egylet működik s hogy a papi és tanítói fizetések készpénzre lettek változtatva.

A szép sikerrel megindult működés azonban csak hat évig tartott, mert már 1897-ben egy szörnyű betegség támadta meg idegeit s 1897. év őszén föl kellett vinni egy budapesti gyógyintézetbe, hol — bár az orvosok gyógyíthatatlannak találták baját — annyira javult egészsége, hogy a múlt év tavaszán újból elfoglalta hivatalát, melyben betegsége alatt *Szabó János*, most lórántházai lelkész helyettesítette egyideig díjtalanul, később mint félfizetési h. pap.

Az a javulás azonban csak időleges volt; alig jutott el hozzánk az örvendetes hír, hogy haza jött, már ismét jött a lesújtó hír hogy „megint beteg”. Egyik hívtől hallottam, hogy a második nagy betegségét az Erzsébet királyné tragikus halálának híre idézte volna elő. Hogy úgy van-e, nem tudom; de elég jellemző ez a mondás mind a gyarakiak (mert köztük ez a hit) gyöngédségére, mind a nagy királyné iránt érzett szeretetre. Felvitték tehát újból s a múlt év dec. 19-én eljött hozzá a megváltó halál — *Miklóssy Béla* meghalt.

Temetése szülőföldén, Kúnhegyesen volt dec. hó 23-án, hol a gyaraki kurátor és bíró jelenlétükkel adtak kifejezést a gyaraki hívek halálának.

Családot nem alapított, de — mint tudom — özvegy édes anyja s két nőtestvére siratják a jó fiú és testvér korai halálát.

Mi, lelkésztársaid, nem lehattunk ott temetéseden. Ime, most leteszem sírodra az emlékezetnek ciprus-ágát! Virraszszon sírod felett az áldó emlékezet! Pihenj békén, csendesen! Rövid munkás élted és tragikus véged hadd tanítsanak mindnyájunkat „*munkálkodni, míg nnpal vagy, mert eljő az éjszaka, melyben többé senki nem munkálkodhatik!*”

Csermő, 1899 jan. 28.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkésztanító.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

70. A nánási ev. ref. egyház történelme.

(Folytatás.)

Az egyház belélete.

A vallás ügyében hozott 1608. I. t. cz. (k. e.) szép jövőt ígért a magyar protestántismusnak. A törvény világos szavai szerint: „*religionis exercitium universis statibus et ordinibus Regni . . . ubique liberum relinquatur, quaelibet religio suae professionis superiores seu superintendentes habeat, statutum est.* (Elhatározott, hogy az összes Karoknak és Rendeknek vallásuk szabad gyakorlata meghagyassék és bármely felekezetre saját felekezetű elöljárók vagy superintendensek ügyeljenek fel). Még inkább erősítette a protestánsok reményét, hogy a túlnyomó számban levő protestáns rendek a

protestáns Illésházyt, majd Thurzó Györgyöt választják meg nádornak.

A magyar protestáns egyháznak tehát országos törvény által van biztosítva a szervezkedés szabadsága. Miután a Tolnai János által hirdetett presbyterianismust az 1646. jun. 10-iki Szatmár-Németiben tartott zsinat elítéli, Gelei Katona István erdélyi ref. püspököt bizza meg az egyház szervezetének megszilárdítása végett egyházi törvénykönyv szerkesztésével. Katona össze is állítja kánonait, hogy: „*a mi Isten kegyelméből reformáltatott ecclesiáinkban a zabolátlan szabadság erőt ne vegyen és a miatt ellenkezőknek csúfságul ki ne tétődjünk.*”¹

Ezen kánonokat 1649 jun. 8-án II. Rákócy György erdélyi fejedelem szentesítette. Ezen Gelei-kánonok szilárdították meg a Tisza-vidéki egyházkerületeket. Ezen szervezeten a mérsékelt püspök-uralom elve vonul végig, a mennyiben kötelesek a lelképásztorok az esperes és püspök iránti készséges engedelmességre, ezeket a maguk bíráiul elismerik. A presbyterialis igazgatást elfogadja ugyan elvileg, de a szatmári zsinat még megvalósíthatónak nem tartja . . . sokkal jobb és tanácsosabb is, hogy az egyházakat inkább magok a szentírásban kellőleg jártas lelképásztorok, mintsem legtöbbszörre tanulatlan közemberek igazgassák.” Mindazáltal a 99-ik canon ajánlja, hogy: „*a külső rendűek közül a szokás szerint vegyenek maguk mellé némely tisztességes és ítélő tehetséggel bíró férfiakat.*”²

Ezen kánonok tényleg a gyakorlati életbe vitetnek. Rendes presbyterium még ekkor nincs, a mely a kánonok által neki adott hatalommal és tekintéllyel bírna. A 99 kanon értelmében szervezett kormányzó testület első nyomára találtam 1759-ben a város jegyzőkönyvében, mely szerint: „*az ecclesiai fenyték alá tartozó hibáknak emendatiójokra, correptiójokra valamikorszükséges leszen mindenkor, de kivált a szent úri vacsorának osztása előtt való héten a tiszteletes praedicator házánál consistorium tartassék a bünösök correptiója végett, praeses a pap, jelen legyenek t. oskola mester uram, 2 tanító ember, kúrador, notárius, főesküdt és 2 tanácsbeli a latere, és azok, kik ezektől corripialtatván, magokat meg nem jobbitják, adattassanak a kül-magistratus kezébe.*”³

Ilyenforma kormányzótestület és nem rendes presbyterium lehetett a nánási egyházban a XVIII. század első felében is, melynek feladata tulajdonképpen nem is kormányzás volt, hanem csak: „*a bünösök correptiója.*” Az egyházkormányzati ügyeket pedig intézte a városi tanács, ez állította ki például a fizetésleveleket is.

Lássuk most a lelkészek anyagi helyzetét. A sokat hányódott Rápoltinak következő fizetése volt: fl. 45, búza 22 köböl, 10 szekér fa, 200 kéve nád, 20 boglya széna, elegendő örlés, 1 portio partialisra den. 50, general. 1 fl. eskütötöl fl. 1, temetéstől is annyi, kereszteléstől tyúk, kenyér, akár den. 24.⁴

Ez a lelkészi fizetés azon idők viszonyaihoz mérten elég szép lett volna de a lelkész állása még nem állt azon fokon, melyen állania kellett volna, még minden évben külön alku tárgyát képezi a fizetés. Rápolti 7 évi nánási papsága alatt minden évről elmondja, hogy milyen feltételek alatt sikerült a tanácssal megalkudni fizetésére. A pap-marasztást felhasználják a különben

¹ Gelei I. canona (Fábián: Lelkip. tárház IV. kötet, Pest 1818.)

² U. o. 99 canon.

³ I. városi jegyzőkönyv 89. l.

⁴ Varga ref. egyh. tört.

is sok csapástól sújtott hívek, hogy a pap fize eséből lealkudjanak.

Egy félszázaddal későbbi időből, 1700-ból, ismét van egy jegyzék a praedicator fizetéséről a városi jegyzőkönyvben. E szerint fizetése: 1., fl. ung. 100, 2., frum. cub. 30, melynek fele ősz, fele tavasz, 3., Sues seu setigeri: 2, 4., currus ligni: 10, 5., cumuli foeni: 15, 6., arundinis manipuli: 100, 7., accidentalia praeter hunc ordinem etc.¹

Dacára az épen ezen félszázad mostoha viszonyainak, a ref. pap helyzete mégis javult.

Tanügy.²

A reformáció terjedésének hatalmas eszköze volt az iskola. A világ minden részében levő protestánsok nemesak belátják az iskola fontosságát, hanem első rangú teendőjöknek is tekintik, hogy iskolákat állítsanak. Révész Imre szerint: „az igen nagy terjedelmű debreceni egyházmegyében, a mint az egykoru jegyzések mutatják, már a XVII. század elején a legesekélyebb faluban is a lelkész mellett határozott fizetéssel ellátott iskolatanítót találunk. Így volt a többi magyar vidékeken is.”³

Teljesen indokolt tehát azon feltevés, hogy a nánási hajduk is egyházközséget alkotván, nemesak lelkészt, hanem külön iskola-mestert is alkalmaztak, annyivalinkább, mert a nánási egyház egészen 1821-ig a debreceni egyházmegyéhez tartozott, melyről az „Album ecclesiae” mondja: „az alsó-szabolcsi és hajdú városi tractus, mely első ecesia.”⁴ Ugyanazon időpontból, a mikor az egyházzól első hiteles tudósításunk van, az iskola mesterről is kapunk felvilágosítást. Rápolti Papp Mihály pedig nánási hivataloskodása alatt az 1663—1670-ig vele együtt szolgált iskola mestereket elsorolja.

Hogy ezek épenúgy, mint az előző és következő iskola mesterek mennyiben vonhatók egy kalap alá a későbbi rektorokkal, adatok hiányában eldönteni nem lehet. A Gelei Katona kánonai (XCIV kánon) csak általában szólnak iskola tanítókról és azoknak a kötelességét így szabják meg: „az elemi iskolák tantárgyait úgy osszák be, hogy azokban a tanítványok a nagyobb iskolákba elméjük magasabb művelésére szerencsével át mehessenek.”

Ez a feladat azt bizonyítja, hogy az elemi iskola és a gymn. közt nem volt megvonva a határvonal. „Elemi iskolának tekintették kisebb helyeken a kisebb, nagyobb helyeken a nagyobb iskolákat, mint az illetőknél magasabb intézetek kezdetét vagy előkészítőit.”⁵ Tény az, hogy az XVII. században a protestánsoknak alig volt önálló egyházközségük, a hol elemi iskola nem lett volna, melyben legalább írást, olvasást és vallástant ne tanítottak volna. Szilágyi István a XVII. századi protestáns iskolákról azt mondja, hogy „a falusi iskolák is inkább elemi deák iskolák voltak.”⁶

Ebből következik, hogy Nánáson is, épen úgy mint a hajdu városokban és minden virágzó tekintélyes ref. gyülekezet kebelében a falusi iskolák által nyújtott ismeretnél már azon időben is többet produkáltak. Sőt biztos nyom fiu iskoláink rangjára nézve az 1700-ik évből egy rektori fizetéslevél, melyben az ábécéseken kívül 4 tehát összesen öt osztály említettik. Ezek közül

tulajdonképen csak az ábécéseket tekinthetjük elemi iskolásoknak, melybe a gyengébbek, vagy azok, a kik a deák tudománytól féltek, több éven át is jártak.

Legalább Melanchton és Sturm, a kiket hazánkban is követtek, a gymnasiumban 2 fokozatot különböztettek meg, az ábécéseket és olvasókat. A partikula többi 4 osztálya, melyek a fizetéslevélben említettnek: Donatistae, a kik a Donatus Adius római író Kr. u. 355. évből való latin grammatikáját tanulták; Rudimentistae (a későbbi deklinisták); Etymologistae (későbbi konjugisták); Syntaxisták (szó füzök). A partikula 4 felső osztálya a mai középiskolának felelt meg. Tehát a nánási partikula a nagyobb városi latin iskolák közé tartozott.

Hogy mi volt a partikula nemcsak Nánáson, hanem az egész országban, erre nézve érdekes Szász Károlynak következő leírása: „a partikula kis algyimnasiummocska, vagy legalább olyasminnek a szikje. Furcsa kisintézetek voltak ezek a partikulák. Egy tanító vagy tanár volt bennök, a ki úgy szólván minden tanítványával egyenként bajmólódott, mert az osztályok rendszeren elkülönítve nem voltak. Azt se lehetett megmondani, hogy mikor végez bennök valaki és mehet felsőbb akadémiaakra. Ha volt tanítvány, a mint hogy néha bajszos legények is voltak, még a 4—5-ik latin iskolát is végeztette velök a tanár, de tulajdonképen 2 latin osztályra voltak számítva. A szegényebb vidéki és helybeli nagyobb fiuk a tartás fejében szolgálatokat teljesítettek”. Minden partikula bizonyos főiskolának mint központnak befolyása alatt képződött ki, a nánási partikula is a debreceni kollegium hatása alatt állott, rektorait, segédszemélyzetét, praeceptorait onnan nyerte, kik az anya iskola tanításmódját követték, növendékeiket a központ számára képezték.

Bizonyos az is, hogy a Gelei Katona szerint nemzeti iskola rangon levő leányiskolák is voltak Nánáson.

A mi az intézet beléletét illeti a XVIII században teljes valószínűséggel állíthatjuk, hogy kevés különbséggel hasonló képet nyújtott a hajdú-böszörményi partikulához, melynek ezen korbéli (1712—1798.) jegyzőkönyve kegyeletesebb bánásmódban részesült.¹

E szerint a törvények egy kis elkülönített köztársaság színezetét adták az iskolának. Szigorú szabályok voltak az öltözetre és életmódra. Az iskola falain belül a tanulók közül választott hivatalnokok parancsoltak. Az intézet és a város törvénszéke közt meg volt huzva a határvonal. Ezen törvények egészen azon korszak szellemének felelnek meg. A növendékek közül választott hivatalnok volt a senior, a ki az iskolai törvények megtartása felett örködött. Továbbá a praeceptores, kik a kezdő latin és az elemi fiu iskolában tanítottak Az oeconomus feljegyezte és rendre útasította a lármázókat és veszekedőket, este 9 órakor pedig az iskola kapuját bezáratta, szombaton a maga által készített kötött vagy kötetlen beszédű szavalatot felmondta. A coquus kötelessége volt el nem illanni az eleségről való gondoskodás dolga elől.

Ezen hivatalnokok valószínűleg a bennlakók közül választottak, kiknek száma 5—8 közt változik, a kiknek az élelmezésen kívül bizonyos jövedelmük vagy bérük is volt.

Barcsa János,

h.-nánási gymn. tanár.

(Folyt. köv.)

¹ I. Városi jegyzőkönyv 15. l.

² A tanügyre vonatkozólag felhasználtam Bodnár Lajosnak a nánási gymn. és népiskolákról írt dolgozatát.

³ Révész adalékok (Sárospataki f. 1869. IV.)

⁴ Alb. eccl. 272. l. (Lelk. levéltár).

⁵ Molnár: A közok. tört. B.-pest, 1881.

⁶ Sárospataki f. III.

¹ Varga: Hajdum. leírásában Kozmától.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Felvilágosításul és megnyugtatósul „arra a 800-ra“.** *Benevolus*-nak e b. lap f. hó 4-én megjelent 6. számában közölt cikkére kötelességemnek tartom felvilágosítás és megnyugtatósul végett tisztelettel megjegyezni, hogy abból, hogy a Közalap-Végrehajtó Bizottság bizonyos rectificatiók eszközése végett a lelkészi javadalmakról szóló kimutatásokat visszaküldötte, a kiegészítést illetőleg semmi hátrány nem származik és hogy nem fog bekövetkezni „az a tanulságos eset, hogy a más felekezeti lelkészek kongruája már január 1-től kiutaltatik, mivel ők jobban siettek, a mienk pedig kérdésessé válik, mivel alaposabb és szabatosabb előterjesztésekre, kimutatásokra és felszerelésekre törekedtünk még idővesztegetés árán is“; mert a vallás- és közoktatásügyi és pénzügyi miniszter uraknak a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. t. cikk végrehajtása tárgyában m. é. okt. 24-én 4433/98. eln. szám alatt kelt rendelete a kimutatások beadásának a határidejét 1899. július 30-ra tüzi ki, azt mondván: „*Oly lelkészi állás, amely 1898. évi január hó 1-ig rendszeresítve volt; de 1899. évi július hó 30-ig be nem jelentetett, jövedelmi kiegészítésben nem részesíthető* (3. §. 5. kik.)“ Tehát egyáltalában nincs periculum in mora; de hogy a rectificatio meg mennyire szükséges, azt nem fejtegetem. A mi pedig azt illeti, hogy a Végrehajtó Bizottság „adott utasításában meghagyta, hogy a filiákkal bíró lelkészek a fuvar költségeket esetleg fogattartás költségeit ne tegyék levonásba, hanem csakis javaslatba, holott a törvény a fogattartási költség fől számítását és annak 400 korona erejéig *levonásba* helyezését megengedi és ezzel a lelkészeket a törvény által nyújtott jog és kedvezmény igénybevitelében korlátozni és ettől visszariasztani törekszik, a mihez pedig joga nincs is és a mi ellen a lelkészi karnak protestálni joga is, kötelessége is úgy az igazság, mint az egyház érdeke szempontjából“ stb., erre nézve legyen szabad hivatkoznom ugyancsak a fent tisztelt miniszteri rendeletre, a melynek 10. §-ában ez van: „A ló tartási átalányt és fuvar költséget kis- és nagyközségben a főszolgabíró, városokban a polgármester az illető lelkész indokolt előterjesztésére állapítja meg.“ Továbbá hogy azokban a kivételes esetekben, a mikor 5 kilométeren belül is esetleg indokolt a ló tartás vagy fuvar költség, „minden egyes esetben a lelkésznek az egyházi főhatóság indokolt előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter határoz.“ Ily körülmények között a Végrehajtó Bizottság nem azt mondta, hogy ne tegyék levonásba, hanem azt mondta, hogy *arithmetikailag* ne vonják le a kiegészítendő jövedelemből, hanem írják külön, a mint hogy külön rovat is van rá az összeírású iven. Itt nincs semmi korlátozás, még kevésbé visszariasztás, csak van egyfelől az, hogy az ezer és egy néhány száz ív átvizsgálásánál ne nekünk kelljen külön válogatnunk azokat a számtételeket, a melyek a kiegészítendő jövedelem összegét adják ki, másfelől pedig az, hogy legyen világosan és könnyen általunk is külön rovatban feltüntethető a kormány elé terjesztendő javaslatban, hogy mennyi a kiegészítendő lelkészi fizetés önmagában és viszont, hogy mennyi a külön szükséglet segédlelkész, vagy fuvar költség címén. Csupán az áttekinthetőség és az adatok könnyebb összeállíthatása szempontjából van e megkülönböztésre szükség; ez ellen tehát protestálni senkinek sem joga, se kötelessége nincs és ezért nem is protestált „mind e mai napig“ *Benevoluson*

kívül senki. A költségvetésbe a kiegészítés címén felvett összeg ama „kimutatás“ alapján vétetett fel, a melyet az 1894. konvent állított össze a jelentő-ívek szerint; de abban a „Kimutatás“-ban nincs szó sem segédlelkész tartásról, sem fuvardíjról, most már mindenesetre a miniszterium munkája is megkönnyítették, ha külön rovatokban látja feltüntetve e két című levonandót, mintha egyszerre csak azt látja, hogy a nála lévő régebbi kimutatáshoz képest, a melyet ő a költségvetésnél alapul vett, most 50–60%-kal többet igényel egy-egy gyülekezet; míg így a kiegészítendő jövedelem maga csekély eltéréssel ugyanaz leendő és külön látja feltüntetve az egyéb igényeket, a melyeket „az egyházi főhatóság“ indokoltan terjeszt elő. Kolozsvár, 1899. február 6-án. *Kenessey Béla*, a Közalap-Bizottság előadója.

— **Apró hírek.** *Debreceni főiskolánk* akadémiai tanszakain a második félév f. hó 9. d. e. 9 órakor a szokásos törvényolvasással, az 1898. akadém. pályázatok eredményének s az 1899-re kitűzött pályatételeknek föl-olvasásával nyílt meg. Végül *dr. Erdős József* theol. dékán rövid szép beszédet intézett az egybegyűlt akadémiai ifjúsághoz. — *DDr. Nitzsch*-nek a kiel egyetem nemrég elhűgt system. theologiai tanárának a helyére *Lic. Schäder*-t, göttingai rendkívüli tanárt hívták meg.

— **Protestáns szövetség.** E hó 3-án Budapesten a két prot. egyház lelkészei és tanárai Bachát Dániel és Szilassy Aladár elnöklete alatt gyűlést tartottak, melyen *Szöts Farkas* lelkes indítványára formálisan megkötötték egymással a szövetséget. Nem dogmatikai uniót, nem is szervezeti vagy hivatalos egyesülést akarnak a buzgó kezdeményezők, hanem önkéntes társadalmi egyesülést a közös hitvédelem, hiterősítés és hitnemesítés szempontjából. Minden hónapban legalább egyszer evangéliumi konferenciákat tartanak. A konferencia elnökeivé Bachát Dániel és Szilassy Aladár, titkárává *Szöts Farkas*, jegyzőjévé *Paulik János* választották. A szép kezdetnek jó vezetés mellett teljes sikert kívánunk!

— **Belgium.** *Daëns apát* megrendszabályozása Belgiumban nagy feltűnést keltett. Az apátot, ki mint a mezői és ipari munkások helyzetének javításának egyik előharcosa ösmeretes, a klerikális pártra nézve kényelmetlen politikai föllépéséért a genti püspök *Stillemans* interdictummal sújtotta. — Nemesak nyilvános papi cselekmény végzését, hanem a választók gyűléseiben való föllépést s parlamenti mandátum elfogadását is megtiltották neki. *Daëns* engedelmességet, de ennek dacára is folytatták az ellene indított hajszát, úgyhogy végre megírta a genti püspöknek, hogy ha mint papot nem rehabilitálják, polgári jogait és politikai szabadságát vissza fogja venni. A püspök megnyugtatta, hogy — ha írásban kötelezi magát, miként mindennemű politikai tevékenységről lemond — ismét fel fogják hatalmazni misék olvasására. D. ezt a föltételt kereken elutasította magától, a püspök pedig erre hivatalalól felfüggesztette. Erre feleletül az apát elfogadta a keresztyén-demokrata párt Antwerpenben ülésező congressusának elnökségét. Különben nemesak a szélesebb néprétegek, hanem Belgium liberalis és józanabb klerikális körei is a megrendszabályozott apát pártján vannak.

— **Olaszországban** *Aquilanti* dominikanus atya, — mint a „Frankfurter Zeitung“ írja — rendje kötelékéből kilépett, hogy független emberként élhessen. Több mint 50 éven keresztül volt tagja a rendnek; évek hosszú során át theologiai tanár volt, de e mellett orvosi tanulmányokat is végzett s az orvosi tudományban csakhamar ösmertté tette nevét a homöopathia reformálása által s avatott gyógymódja a nagy közön-

ségnek is kedvencévé tette. Nem régeniben a vatikán pályadíjat tűzött ki valami theologiai vitás kérdésre. Aquilanti részt vett a pályázatban, mert évtizedeken át foglalkozott Aquinoi Tamás műveivel. De nagy ámulatára, művét, mint az egyház és a thomisticus philosophia ellen irányuló munkát, elítélték s megbélyegezték. Erre az agg férfiú odahagyta a zárdát, levetette barátságát, szakált növesztett s polgári ruhát öltött, a nélkül, hogy idáig formaszerűleg a római egyházból kilépett volna.

— **Uj előfizetőinktől** szives elnézést kérünk, ha lapunknak egyik vagy másik számát, mely a f. évben eddig megjelent, nem kapnák meg. Némely szám ugyanis éppen az előfizetők számának szaporodása miatt már teljesen elfogyott s így a legjobb akarat mellett sem vagyunk abban a helyzetben, hogy az eddig megjelent számokat mind megküldhessük.

— **Hátrálékos előfizetőinket** tisztelettel kérjük, hogy tartozásukat *mielőbb küldjék be Karai Sándor* főgymn. tanár (*Rákóczy-u. 46.*) címére; *annál sürgősebben kérjük est, mert lapunkat tetemes fizetési kötelezettségek terhelik, a melyekre más fedezettel, mint az előfizetési pénzekkel, nem rendelkezünk.*

Szerkesztői üzenetek.

Sz. A. Kúnhegyes. A szóban forgó cikket Nagy István harasztosi lelkész írta. — **V. Gy. Csermő.** Fogadja legszívesebben üdvözlétünket s köszönetünket küldeményeierért. Sajnáljuk, hogy a multkori referáda későn érkezett és közölhető nem volt. Magán levélben majd többet. — **S. L. Krassó.** Becsés küldeménye jelen számunk keretébe, őszinte sajnálatunkra, nem volt beilleszthető.

TARTALOM-JEGYZÉK: Hol van az ok? Marosmenti. — Tárcsa: Utilitarianismus. Csiky Lajos. — Tanügy: Levél a szerkesztőhöz. Dr. Wolatka Nándor. — Válasz a fentebbi levélre. — f. — Tanügyi hírek. — Külföld: Lelkész-avatás Franciaországban. Soltész Elemér. — Nekrológ: Miklóssy Béla. Vadas Gyula. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 70. A nánási ev. ref. egyház története. Barcsa János. — Különfélék. — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat.

A debreceni ev. ref. theologiai akadémián egyik rendes tanszékre, melyhez főtárgyul a **dogmatika** előadása van kapcsolva, pályázat nyittatik.

A megválasztandó tanárnak ezek lesznek a tantárgyai:

A) *Az egyik esztendőben:*

1. Dogmatika, egész éven át heti 6 órán.
2. Vallásbölcsestet, egész éven át heti 3 órán.

B) *A másik esztendőben:*

1. Symbolika, egész éven át heti 3 órán.
2. Vallásbölcsestet egész éven át heti 3 órán.
3. Theologiai tudományok encyclopaediája, egy féleven át heti 3 órán.
4. Apologetika, egy féleven át heti 3 órán.

A megválasztott tanár az utóbb említett két tantárgy helyett esetleg más tárgyak előadására

is kötelezhető s heti óráinak száma szükség esetén legfeljebb 12-ig szaporítható.

A megválasztandó tanár jogos és kötelezett tagja lesz a főiskolai tanári nyugdíj- és gyámintézetnek, mely a theol. akad. tanárok részére az országos nyugdíjtörvényben megszabott mértékű ellátást biztosítja. Eddigi tanári vagy lelkészi szolgálata, az alapszabályok értelmében, be fog számíttatni.

Tanári fizetés: alapfizetés 1700 frt, lakbér 400 frt s 100 frtos ötödéves korpótlék, öt izben. Korpótlék-jogosultság szempontjából, a közvetlen megelőző *rendes tanári szolgálat* éve is beszámíttatnak (1897. májusi 201. egyh. ker. j.kvi szám). A tanári javadalom további emelkedését a tiszántúli ev. ref. egyházkerület 1897. májusi közgyűlésének 183. j.-könyvi száma elvileg kimondotta.

Hivatalát, 1899. szeptember hó 1. napján, szakkörébe vágó tanári székfoglaló értekezéssel foglálja el.

Pályázók minősítését illetőleg legújabb egyházi törvényeink 488. §-a mérvadó.

Pályázók okmányaikkal kellőleg felszerelt kérvényeket a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe *foljó évi március hó 20-ig* nyujtsák be,

Debrecenben, 1899. január hó.

2-2

Kiss Áron, püspök.

Pályázati hirdetés

a **debreceni** ev. ref. tanítóképző intézetben újonnan szervezett **rendes ének- és zenetanári állomásra.**

Ez állomás javadalmazása: 1200 frt törzsfizetés, 400 frt lakáspénz, öt izben 100 frt ötödéves korpótlék. A megválasztandó, nyugdíjára nézve az országos tanári nyugdíj-intézet jogosult és kötelezett tagja.

Kötelessége lesz a tanítóképző intézet mind a négy osztályában, hetenként 24 órán az egyházi, világi és összhangzatos éneklés, továbbá a zongora, orgona és hegedű elméleti és gyakorlati tanítása.

Erre az állomásra oly ev. ref. vallású ének- és zene tanárok pályázhatnak, kik oklevelüket az országos zeneakadémián nyerték.

A keresztlevéllel, közép és felső iskolai tanulmányokról, esetleg eddigi szolgálatról szóló, valamint orvosi bizonyítvánnyal és oklevéllel felszerelt pályázati kérvények a tiszántúli ev. ref. püspöki hivatalhoz *f. évi április hó 15 napjáig* adandók be.

Debrecen, 1898. évi febr. 10.

Kiss Áron,
püspök.